

A templomépítő Lampingok

„Minden jó mű villámfény idejére
megmutatja Isten köpenye szegélyét.”

VÁLI DEZSŐ

A Lamping család ősei az 1800-as évek elején a Somogy megyei Boldogasszonyfán éltek. Az építőipar területén dolgoztak mint ügyes kezű, vállalkozó szellemű sváb szakemberek, akik generációkon keresztül folytatták a mesterséget Dél-Dunántúlon.

Közülük a legkiemelkedőbb és legmesszebbre jutó Lamping József (1881–1939) építészmérnök, építőmester volt, aki Kaposvár számos klasszikus értékű, városképet meghatározó középületét tervezte a 20. század elején. Munkásságának elismeréseként 2009 januárjában az „Örökségünk – Somogyország Kincse” díjat vehették át unokái.

Lamping József édesapja, Lamping Ádám (1852–1923) gödrei építészeti irodájában kezdte pályafutását, aki maga is jeles építőmester és híres templomépítő volt. A századforduló tájékán Lamping Ádám építőmestert számos egyházi épület felújítására kérték fel, a munkát később fia is folytatta. A községekben a lelkes hívek anyagi áldozattal és fizikai munkájukkal járultak hozzá az építkezésekhez. A Lampingok neve hamarosan fogalommá vált. „Krisztiánusoknak” nevezték őket a Hegyhát¹ vidékén. Az elnevezés onnan ered, hogy az egyházi építészet terén maradandó alkotásokat hoztak létre, mintegy tanúbizonyságot téve hitükről. Kezük alatt égbe nyúló, fehér falú templomok születtek a Dél-Dunántúlon. Sokat merítettek a középkor, különösen a román kor architektúrájából, tömegarányaiból. Lamping József tanára, Foerk Ernő² épülettervein a középkor elemeit alkalmazta saját egyéni ízlése szerint. Lamping templomain is szembetűnő a historizáló elemek szabad felhasználása, stilizálása. Lamping József 1902-től egészen 1938-ig tervezett, épített és újított fel katolikus, református, evangélikus és zsidó templomokat.

Lamping Ádám jelentős munkája volt a Boldogasszonyfa közelében fekvő Almamelléken 1781-ben épült Szent Kereszt felmagasztalása-templom újjáépítése 1890-ben.³ Ennek a templomnak az újjáépítését gyerekként láthatta Lamping József is. A munkákból az almamellékiek is kivették részüket. Lampingnak ez az esemény valószínűleg kisgyerekkora egyik meghatározó élménye volt; ez is vezethette kikerülhetetlenül célja felé, hogy ő is tervezzen, építsen. Az almamelléki plébánia Historia Domusa így emlékezik meg a templom építéséről: „A községi tégláégetőben égették hozzá a téglát, amit nagy halmokban hordtak a templom elé, a faanyagot a simonfai fenyves erdőből szállították. A templom építője képzett építész lehetett, mert valóban a környék legszebb temploma volt saját idejében.”⁴ Lamping Ádám gótikus stílusjegyeket használt. A templomhajót három cseh boltozat⁵ fedi, a szentélyben „négy fél oszlopon támaszkodó kiemelkedő bordázat csúcsívben végződik”.⁶

Díszítésében növényi motívumok is megjelennek, az oszlopfőkön akantusz-

levelek láthatók. Az oltárképet iskolázott festő készíthette; feltételezések szerint a főalak a környék birtokosának feleségét, Biedermann Ottónét ábrázolja.⁷ Az építkezéshez ugyanis a közeli mozsgói Biedermann család biztosította a költségeket. Ők a környék leggazdagabb birtokosai közé tartoztak.⁸ A bölcsészettudományokban is jártas fiatal mozsgói pap, Hirling Antal áldotta meg az új templomot.⁹ A templom történetében jelentős esemény volt, hogy 1914-ben a hagyma alakú toronysisakot lecserélték a mai formájára. 1931-ben Palka József üvegfestőmester elkészítette a szentély üveglakait, amelyek Jézus Krisztust és Szűz Máriát ábrázolják.¹⁰ A barokkos stílusú üvegeken geometrizáló népi motívumokból álló bordó szőnyegminta emeli ki a szentek alakját. Mária ruhájának kék és Jézus köntösének vörös színe megjelenik a dekoratív szalagdíszítésben, ezáltal egységbe foglalja a képet. A templomot fennállásának 100. évfordulójára újjították fel 1990-ben, de azóta az épület állaga sokat romlott, s újbóli tatarozásra szorulna.

A Sásd környéki egyházi épületek felújítását is Lamping Ádám végezte az 1890-es években. Erről a sásdi plébános emlékezik meg részletesen leírt plébánia-történetében, amit 1872 és 1896 között vezetett. 1891-ben a vázsnoki temetőbeli kápolnát újjította fel, amit az egyházmegyei hatóság 730 forint költséggel támogatott.¹¹ Az oroslói temetőben a Szent Mihály-kápolna szentélyét annak lebontása után átalakította emlékkápolnává.¹² Az építési anyag felhasználásával Szelier András helyi molnár új templomot épített saját pénzén. A két templomot 1892 októberében Troll Ferenc kanonok áldotta meg.¹³

A Zselic kapujában, Kaposvártól 15 kilométerre délre, a Szigetvár felé vezető út mellett festői szépségű völgyben fekszik Bőszénfa.¹⁴ A sváb falu első római katolikus temploma 1777-ben épült; helyére gróf Festetics Pál¹⁵ 1902-ben új templomot emeltetett.¹⁶ Farkas György plébános a gróf ajánlására került a faluba 1888-ban.¹⁷ Ő bízta meg a Lamping Ádám és Fia építőirodát az új templom megépítésével. Az apa a huszonkét éves fiának adta a tervezés lehetőségét, aki akkor már iparendélyvel rendelkezett, és önállóan dolgozott. Lamping a román stílus építészeti eszköztárához nyúlt vissza a kelet-nyugati irányban fekvő, félköríves ablakokkal ellátott egyszerű templom elkészítésénél.

Édesapja minden bizonnyal szerető figyelemmel kísérte fia első önálló tervezését, kivitelezését. Az archaizáló kapubélllet és az alsó ikerablakok a román stílust idézik, de felette a félköríves záródású toronyfős ablakmegoldások már eltérnek a középkori hagyománytól. A többféle stílus keverése azt mutatja: az építész szabadon, alkotó módon alkalmazott új megoldásokat is a terv elkészítésénél. A templom tornyának egyötöde kilép a déli homlokzat elé, a kapubejáratból előcsarnok vezet be az egyhajós térbe. A latin kereszt alaprajzú épület bensőséges hangulatát megtörik a kürtöt fújó angyalok ábrázolásai, melyeket az utóbbi évek felújítása során festettek fel. Figyelemreméltóak a templom múlakatosmunkái – a vasalatok az ajtón és a díszes kilincs –, amelyeket Lamping maga tervezett.

A templomot a falu sváb lakossága Notburga (+1313) tiroli szentnek ajánlotta, akit Tirol népe évszázadokon keresztül fáradhatatlan munkakedvéért, emberszere-

tetéért, hűségéért tisztelt. Ő a szolgálóleányok védőszentje. Magyarországon csak a somogyi Bőszénfa választotta védőszentjének Notburgát – áll a templom bejárata mellett olvasható templomtörténetben. „A titulust nyilvánvalóan az egykori kegyúr Festetics családnak a bécsi udvarral, illetve az osztrák bárókkal való kapcsolatai magyarázzák.”¹⁸ A német eredetű lakosság számára fontos volt, hogy saját nemzeti legendáriumukból kiemelt személy tiszteletére épült a templom. A kultusz ma már elenyészett, de a bőszénfai lakosok ma is büszkéek rá. Még él az a szóbeszéd a faluban, hogy a svábok közös munkájával készült a templom. Jó hangulatú építkezés lehetett: az épület falának támasztott létrán dolgoztak a kőművesek, s miközben készítették a templom tornyát, lentről a munkát vidám sváb muzsikával biztatták.¹⁹

A huszonkét éves ifjú bizonyított első munkájával: az építkezés bejezése után a falu előljárói és a plébános elismervényt állítottak ki Lamping Józsefnek, amelyben kifejezték tetszésüket, megelégedésüket a „nagy szilárdságú és csinos kivitelű templomért”.²⁰ A szakértők dicséretét is tolmácsolták, és ajánlották munkáját „szíves pártfogásba”. Jó ajánlólevél volt ez, mert az elkövetkező években számos középület és templom tervezésére kérték fel őt a környéken. Ezt a bizonyítványt – mint első jelentős munkájának dokumentumát – a Mérnöki Kamarába való felvételéhez írott kérelmében is felhasználta.²¹

Arany Imre plébános 1924-ben került Bőszénfára, ő festette ki a templomot. Az épületet az idők során többször felújították – sajnos a színes üveglakok közben eltűntek, csak a Notburga szentet ábrázoló üveg maradt meg. Az utolsó külső-belső felújítás 2006 novemberében fejeződött be. Erre újból szükség lenne az épület állagának megóvása érdekében.

A Somogy megyei Gálosfa a Zselic északi részén fekszik a Surján-patak völgyében. Mint körjegyzőségi székhely a 20. század elején jelentős kereskedelmi, ipari központ volt. Templomának különösen értékes, Dorfmeister István által festett oltárképe van. A 18. században született alkotás azt a jelenetet ábrázolja, amikor Szent Lukács a Szűzanya alakját festi a szentélyben.²² A község előljárósága Lamping Ádámot kérte fel az 1808-ban épült barokk templomának felújítására. A munkálatokat 1904-ben és 1906-ban végezte, de az építés során nehézségek merültek fel. A vállalkozó főszolgabíróhoz írt levele arról tanúskodik, hogy járandóságának kifizetése akadozott.

Gödrén – a Lamping család lakóhelyén – a 20. század elejére az 1772-ben épült szép barokk templom már nagyon rossz állapotba került. A megyéspüspök Lamping Ádámot bízta meg a nagy szakértelmet igénylő munkával, melynek során a templom, a plébánia és a melléképületek is megújultak.²³ Új villámhárító is került a templomra. Lamping József ekkor még csak huszonnégy éves volt, és épp önkéntes katonai szolgálatát töltötte a pécsi 19-es gyalogezred állományában.²⁴ Mégsem maradt ki a munkából, mivel édesapja felkérte, készítsen a főoltár fölé egy Máriát ábrázoló üvegtervet. Lamping Ádám Róth Miksa műhelyéből, az ország legnevesebb festettüveg-készítőjétől rendelte meg az ablakot.²⁵ Gödrén úgy emlékeznek, hogy az ablakra a Lamping család adta össze a pénzt, és ők is építették be a szentélybe 1906-ban.²⁶

A levéltári dokumentumok szerint a felújítás során olyan munka is adódott, amelyet nem kellett elvégezni, s az ebből keletkezett pénzmaradványt költötte Lamping Ádám a díszes ablak festésére.²⁷ A felújítási munkákról szóló jegyzőkönyv szerint „a felhasznált anyag, az alkalmazott munka minősége kifogástalan volt, szolidan és lelkiismeretesen lett elvégezve”.²⁸

Tékes²⁹ zsáktelepülés, Dombóvártól 15, Sásdtól 13 kilométerre fekszik Baranya megyében, a Hegyháti járásban. A faluba az 1770-es évek betelepítései idején érkeztek a német evangélikusok. „Nyilvános vallásgyakorlást nem folytathattak a Türelmi rendeletig, utána filiaként Ráckozárhoz (Egyházaskozárhoz), majd Csikóstóttóshöz tartoztak.”³⁰ Szertartásaikat még a 19. században is vályogfalú iskolában és imaházban tartották. Az 1903-as népszámlálási adatok azt jelzik, hogy a falu lakosságának többsége evangélikus volt.³¹ A gyülekezet 1906–1907-ben emeltetett templomot Lamping József tervei alapján; a kivitelezést a Lamping cég végezte.

Ebben az időben különféle mintakönyvek forogtak közköze a mesterek között, amelyeket felhasználtak a templomok tervezéséhez. A protestáns templomok esetében a hosszhajós típus volt gyakori, amelynek a tömeg- és méretarányát követte Lamping József is a templom külső kialakításában.

Az evangélikus templom a katolikus templomtól nem tér el alapvetően. „Különböző megjelenése, látványa a klasszikus és a tradicionális formákat mutatja.”³² Az építészeti szakirodalom a protestáns templomtípus esetében tájegységenként megkülönböztet alföldi, nyugat-magyarországi és felvidéki típust. Ezekhez egy új, negyedik típusként alaprajzi és felépítésbeli sajátosságok alapján megjelent a dél-dunántúli evangélikus templomtípus.³³ Ebbe a csoportba tartozik a tékesi templom is, mely diadalív nélküli, félköríves karzat- és szentélyelrendezéssel készült. Igazodik egyben az 1861-ben kiadott eisenachi regulatív program³⁴ mintájához.

A lutheránus templomépítők a római katolikusokhoz hasonlóan a 20. század elején a középkor építészetéhez nyúltak vissza a stílusjegyek alkalmazásában. Lamping József Sándy Gyulától³⁵ és Feork Ernőtől, a budapesti Felső Építőipari Iskola tanárától tanulhatta a magyar építészeti hagyományban gyökerező, mégis letisztult formák és a korszerű mérnöki szerkezetek összhangját. Sándy szerepe meghatározó volt a két világháború közt a protestáns templomépítészetben, ő tervezte a legtöbb evangélikus templomot Magyarországon.

A belső térben az evangélikus liturgiának megfelelően az igehallgatást és az úrvacsora vételét állította a középpontba. A torony a homlokzathoz építve a bejárat tengelyében áll, és északnyugatra tekint. Az építés a tervek elkészítésénél a román stílus elemeit használta, de továbblépve önálló formanyelvet alakított ki. Három osztású, íves záródású karcsú ablakcsoportja, barokk toronysüvege egyedi megjelenést ad a templomnak. A tervező az acélt mint a tér lefedésének eszközét alkalmazta. Az elegáns, könnyed, vonórudas acélszerkezet, az egyszerű, fehér falak harmonikus egységbe foglalják a belső teret. Jellemzője az U alakú karzatos megoldás, amely a templom fő téralkotó eleme. A mellvédjén félköríves, festett hármastívum fut körbe. Egyszerű kialakítású szószékoltárát oszlopok fogják közre, oltárképén a Get-

semáne-jelenet látható. A díszítésben az egyszerűsége, puritánságra törekedtek, ezt mutatják a sima, fehér falak, a nagy ablakok. A templomépítés dátumát a toronyaljban két tábla örökítette meg. A templom tömegalakításánál „az erőteljes, függőleges hangsúlyok váltak uralkodóvá”.³⁶ A templom a környezetbe komponálva, a falu központjában, parkosított területen áll. A szabad tér rálátást ad az istenházára, kiemeli egyszerű szépségét.

A BME Építészmérnöki Kar hallgatói a magyarországi evangélikus templomok körében az OTKA³⁷ támogatásával kutatásokat végeztek 1995–2003 között. A felmérés eredménye a *Veszendő templomaink* sorozat kötetében jelent meg. A könyv szerint a dél-dunántúli templomtípushoz tartozó emlékek adják a pusztuló emlékek legnagyobb hányadát.³⁸ A tékesi templom a lakosság számának csökkenése miatt van veszélyben.³⁹ Szomorú tény 2016-ban, hogy az istentisztelet teljesen megszűntek a templomban, egy-egy temetés alkalmával érkezik csak lelkész a faluba. A falubeliek társadalmi munkában, adományokból végezték el az állagmegőrző karbantartást.

A Kaposvártól 25, Dombóvártól 18 km-re fekvő Kaposkeresztúr zsákfalú. Az egyházközség a hívek kérésére templomot szeretett volna építeni 1910-ben. Az iskolaszék a terveket a kaposvári Domján Lajos építőmesterrel készítette el, az épület kivitelezésével a Lamping céget bízta meg. A Somogy Megyei Levéltárban fellelhető iratok szerint a vállalkozó az építkezés kötelezettségének időre és az elvárásoknak megfelelően eleget tett: „...a felépített templom minden látható és hozzáférhető alkatrészeiben megfelelőnek találtatott.”⁴⁰ A plébánián féltett kincsként őrzik a templomépítés dokumentumainak másolatát, a tervrajzot, a jegyzőkönyvet, az építési költségvetést és a szerződést. 2011-ben, építésének századik évfordulója alkalmából felújították a Magyarok Nagyasszonyáról elnevezett templomot. Jelenleg a mosdósi plébánia látja el egyházi szolgálatát.

A kaposvári Szent Imre-templom építési munkálatait 1910 áprilisában Domján Lajos kőművesmester kezdte el, de pénz hiányában 1912-ben megakadt a munka. Esterházy Miklós herceg adománya tette lehetővé az építkezés folytatását, s a kivitelezésre a Lamping Ádám és Fia céget kérték fel.⁴¹ A templom plébánosával, Császik Istvánnal Lampingék jó kapcsolatot ápoltak. Egy korabeli levél arról tudósít, hogy a Lamping család pénzüsszeggel is támogatta a templom megnyitását. Az épület az idők folyamán több felújítást megért.

Az 1920-as években Lamping Józsefet, akárcsak édesapját, templomszakértőként is számon tartották. Ezt egyaránt bizonyítják a hagyatékából előkerült levelek és levéltári források. A Lamping Ádám és Fia cégnev alatt 1915-től már Lamping József tervezett és épített. Baráti kapcsolatai, ismerősei révén s főleg szakmai igényessége miatt kapott megbízásokat.

Gróf Hoyos Miksa, a Dunántúli Bank elnöke, nemzetgyűlési képviselő, a németladi⁴² uradalom birtokosa 1921-ben bízta meg a helyi templom külső felújításával és a torony javításával. A Lamping cég a templomtető cserépborítását átrakta, a tetejére új keresztet helyezett. A kegyúr a gótikus stílusú templom felújításának anyagi fedezetét is állta, sőt olyan bőkezű volt, hogy két ércharangot is öntetett. Holló Gyula

németladi pap ezt a nem mindennapi áldozatkészséget Rott Nándor veszprémi püspök elé tárta példaként, mondván, nem igaz az a nép lelkében élő nézet, hogy a „nagy urak semmit sem tesznek, semmi áldozatot nem hoznak”.⁴³ A főpásztor köszönőlevelét a templom benedikálásának (felszentelésének) ünnepségén olvasták fel a grófi családnak. A kegyúr, a pap és az építész közös szép munkájának eredménye Veszprémben is visszhangra talált. A templomot 2016-ban felújították, azóta régi fényében várja a több mint ötszáz lelkes falu híveit.⁴⁴

A somogyjádi késő barokk református templom felújításának kérdése már 1924-ben felvetődött, de az anyagi fedezet nem volt meg hozzá. A presbitérium közadakozásra szólította fel a református családokat, amelyek a pénzbeli támogatás mellett aratást is vállalhattak a templom javára. Az egyház földjeinek béréből kívánták összegyűjteni a templomjavításhoz szükséges összeget, ami aztán több évig elhúzódott, végül államsegélyt is igénybe vettek. A somogyjádi gyülekezet presbitériumának jegyzőkönyve arról tanúskodik, hogy Lamping Józsefet bízták meg a templom renoválásával. A felkérést a mester hálásan fogadta, és megígérte, hogy legjobb tudása szerint fogja a munkát elvégezni. Hálájának egyik jele az volt, hogy a vállalt összeg forgalmi adójából egy százalékot elengedett, ezzel az összeggel a szegény adózókat segítette. A műlakatosmunkák elvégzésére Gudricza István kaposvári mestert ajánlotta, akivel bizonyára már több közös munkája volt. Eredményes munkakapcsolatuk bizonyítéka a templom előterét körülvevő. 42 méter hosszú, választékos ízlésű vaskerítés, amelyen megjelennek Lamping építész 1920-ban készült vörösakópusztai nyári házának népi motívumai.

A 170 millió korona költséggel felújított templomot nagy ünnepség keretében dr. Antal Géza, református püspök szentelte fel 1926 májusában. Az előkelő vendég Tallián Andor osztopáni földbirtokos négyes fogatán vonult be az ez alkalomra emelt diadalkapukon keresztül.⁴⁵ A somogyjádi hívek hálájuk jeléül a templom oldalfalában elhelyezett márványtáblán örökítették meg püspökük nevét. A szépen rendbe hozott templomot az egyházmegye világítótornyának nevezte a korabeli újság.⁴⁶ Ekkor készült el a vörösrézzel fedett templomtorony is, és a szentelésre új harangot is öntettek. Izsák Aladár református lelkész hálája jeléül köszönőlevelet írt Lamping Józsefnek, amelyet az egész hitközség aláírt.⁴⁷

A Belső-Somogy keleti szélére települt kisközség természeti szépségekben, kulturális értékekben gazdag. Templomának történetét a Veszprémi Hírlap 1904-ben részletesen megírta. 1726-ban Fajszot⁴⁸ nagy csapás érte, a faluban tűzvész pusztított, temploma is leégett. Révay Elek földbirtokos a házakat újjáépíttette, felesége jótékonyágából és a hívek közmunkájából 1755-ben kis templomot építtetett.⁴⁹ A templomot sokáig ferences szerzetesek irányították, akik koldulásból tartották fenn magukat, ami igen jól jövedelmezett. Az 1815. évi Visitatio Canonicában már 1/2 telek szántóföldet és rétet említettek a javadalmaik között, amelyet az úrbéri törvény értelmében az egész telekhez járó legelőilletmény egészített ki. 1789-től a községet már világi papok kormányozták.⁵⁰

Somogyfajsz falu lakosai túlnyomóan római katolikusok voltak. A 20. század

elején a hívek a környék lakóival együtt templomot szerettek volna építtetni. Szándékukat Kund Gusztáv, a falu földbirtokosa is támogatta.⁵¹ A Kund család régi terve volt a templomépítés, mivel a kastélyuk parkjában álló kápolna kicsinek bizonyult. 1925-ben dr. Igmándy Aladár lett a gondnoka a somogyfajsi hitbizományi birtoknak, amely vezetése alatt a vármegye egyik legsokoldalúbb gazdaságává fejlődött.

Kund Gusztáv, a beteg, de céltudatos fiatalember makacsul ragaszkodott Isten által sugallt tervéhez, a templom felépítéséhez, melynek megvalósításához az ő és Berkenyés István plébános anyagi hozzájárulása teremtette meg az anyagi alapot. Mindebből a falu katolikus hívei is kivették a részüket belőle: egy évig arattak uraságuk földjén úgy, hogy az érte kapott összeget ajánlották fel a templomépítés javára. A veszprémi megyés püspök a Somogy megyei árvaszékkel egyeztetve Lamping Józsefet kérte fel a tervek elkészítésére és az építkezés lebonyolítására, aki elképzelését már 1922 májusában papírra vetette, mellyel a később megvalósuló templomépület teljes mértékben megegyezett.⁵²

Az alapkőletételre – az egész község részvétele mellett – 1923 júniusában, ünnepélyes szertartás keretében került sor. Az építés a fajsziak és a környező községek lakosainak önkéntes munkájával két évig folyt. A munkát sok minden, legfőképpen a pénzhiány akadályozta. Berkenyés plébános szomorúan számolt be püspökének 1925 januárjában, hogy a gyenge termés miatt csak megfeszített igyekezettel tudott 28 millió koronát gyűjtőíven összeszedni. A plébániához tartozó tíz uradalom birtokosai nem adtak egy fillért sem. Minden segélyforrás elapadt.⁵³ Nem volt fedezet a szószék, a sekrestyeszekrény és a gyóntatószék költségeire. A plébános arra számított, hogy a plébánia állattartásából pénzhez jut majd. Végül hitelből és saját pénzből finanszírozta a megrendeléseket. Megkérte a főpásztort, hogy a harangokat a templom felszentelése előtt a feltámadási körmenetben megszólaltathassa, hogy a híveknek alkalmuk legyen az adakozásra. Ezt írta: „A harangok szava az én kérő levelemnél eredményesebbé teszi az áldozatkészséget.”⁵⁴ Kérése meghallgatásra talált, a templom a sok felajánlásnak köszönhetően elkészült.

A Krisztus király tiszteletére felépült templomot Rott Nándor veszprémi megyés püspök szentelte fel 1925 októberében.⁵⁵ Az átadásról a közismert Tolnai Világlapja is tudósított.⁵⁶ Az épületet a fajszi plébános a „kiterjedt Veszprémi egyházmegye legszebb román stílusban épült” templomának nevezi. Elismerésképpen iratot állított ki, az ő és a hívek meglepedését tolmácsolva, amelyben magasabb egyházi kitüntetésre javasolták Lamping Józsefet.⁵⁷

A templom elkészülte után a hitbizományi uradalom 70 mázsa búzát ajánlott fel az építésnek fizetségül.⁵⁸ De nemcsak az építés, hanem Kund Gusztáv hitbizományi birtokos is elismerést kapott. A megyés püspök előterjesztésére XI. Pius pápa kitüntetésében részesült, amelyet Hoss József apátplébános adott át ünnepélyes keretek között.⁵⁹ A főpásztor arra buzdította a plébánost, hogy a Historia Domusban írja meg a templom építésének történetét, hogy az utókor ismerje meg a község összefogását, áldozatát.⁶⁰

A templom történetének leírása az idők során eltűnt, de Berkenyés István plé-

bánosra még ma is szeretettel emlékezik vissza a somogyfajszai idős Fullér Sándor, aki hosszú ideig volt a templom kántora. Az ő nagybátyja volt Fekete István író, akit sok szép gyermekkori emlék fűzött Somogyfajszhoz. *Hajnal Badányban* című regényének színhelye a falu mellett található tó volt. *Nagypéntek* című novellájában pedig feltűnik Berkenyés plébános alakja is. Az író gyermekkorában, amikor csak lehetett, jött a rokonaihoz, s itt töltötte a szünidőket. A Kund-birtok vízimalma fontos helyszíne volt az életének, a fajszai erdőben barangolva a szabadságot élte meg, amire vágyott. A templom kelet–nyugati hossz tengelyes, aszimmetrikusan elhelyezett négyzetes hasáb alakú toronnyal, a bejárat két oldalát három-három oszlop keretezi. Felette a Lamping-épületekre jellemző hármas osztású, íves ablakok láthatók, legfelül rózsablatok. A historizáló épület a román kor hagyományából merített, belső terét négyszakasos csehsüveg-boltozat fedi. A templom oldalfalán látható sárkányábrázolások a román kori domborművek gyakori motívumai. A keresztény ikonográfia szerint ez a szörnyállat Isten ellenfelét, az ördögöt testesíti meg, amelynek nincs hatalma az Isten háza felett.⁶¹ Az oltár felső részét Vass Viktor budapesti szobrász készítette el resicai márványból. A plébános édesanyja a vörös márvány szószék elkészítéséhez járult hozzá. „A nagyharang árát a hívek gabonában szedték össze, a középső harangot Berkenyés plébános édesatyja emlékére adományozta, a kis harangot a hívek kétévi önkéntes aratás arató részének értékesítéséből szereztek.”⁶² A falakon a magyar szentek szobrai láthatók: Szent István, Szent László, Szent Imre, Szent Erzsébet, illetve Szent Antal és Szent József. A keresztút stációi égetett téglából készültek, s a hosszanti falakon és a boltozatok pillérein helyezték el őket egyforma építészeti keretbe foglalva. A két fehér márvány oltár (a Szűz Mária szep-lőtelen szíve és a Fájdalmas Szűzanya) szintén remekmű. Az oratóriumban látható *Jézus megkeresztelkedése a Jordánban* című nagyméretű oltárképet Révai Elekné, az egykori földbirtokos felesége hozta Rómából még 1776-ban az általa megrendelt templom számára.⁶³

A fehér márvány főoltár két oldalán a Krisztus király szobrot a mai napig angyalok őrzik, amely a falu plébánosa, Berkenyés István adományából valósult meg. A főoltár is Lamping elképzelése szerint készült, tervét korábban színes akvarellal festette meg.⁶⁴ A templom egymanuálos, ötregiszteres orgonáját a híres pécsi Angster harmónium- és orgonagyár 1912-ben készítette. A templomtér egységéhez járul hozzá a kóruszint díszítése, amelyen visszatérnek a bejárat íves motívumai. Az öreglaki bútorgyár szállította a tölgyfa padokat, ennek fedezetére a plébános 950 db fenődesszkat adott.⁶⁵

A templom impozáns festett üveglakái Róth Miksa híres budapesti üvegfestő műhelyében készültek. Róth világszerte ismert üvegművész volt, a gödöllői művésztelep egyik legfontosabb alakja. Az üvegfestést európai szintre emelte, az ország legszebb középületeinek, templomainak színes üvegeit készítette. Kivitelezőként a korabeli magyar művészet számos kiválóságával dolgozott együtt, köztük Körösfői-Kriesch Aladárral és Nagy Sándorral. Róth számos budapesti és vidéki köz- és magánépület díszítésére kapott megbízást. A fajszai üveglakokat a fontos művei

közé sorolta. A Krisztus-képet külön változatban is elkészítette, jelenleg a budapesti Fasori Evangélikus Gimnázium nagytermét díszíti.⁶⁶

Az üvegetervek is Lamping munkái, erről tanúskodik a család birtokában megmaradt levél.⁶⁷ Az üvegek misztikus hatását a két tehetséges művész, Lamping József finomívű rajza és Róth Miksa csodálatos színekombinációja adja. A hajó két oldalán látható üvegfestmények Jézus születését és kereszthalálát, a szentélyben levő Szent Pált és Pétert ábrázolja. A hajóablakokat, tekintettel a nagy szélnyomásra, megfelelően beosztott vaskeretekbe helyezte el Róth Miksa.

A kóruson és a mellékoltár feletti ablakfestményeken a Róth által gyakran használt neoreneszánsz díszítések térnek vissza. Róth Miksa országosan elismert művei közül ezek az üvegek nem állnak védelem alatt.

A század elején virágzó hitélet zajlott a környék egyik legszebb templomában, de az 1950-es években a helybeliek beszámolója szerint a hívek száma jelentősen csökkent. A 1970-es években végül az utolsó plébános is elhagyta a falut.⁶⁸ Az 1990-es években a templom elhanyagolt állapotba került, de 1993-ban megmentette a felújítás. 1998-ban a falu lakossága festette ki kívül-belül. Az utóbbi években külső meszelést kapott, ami átmenetileg segített csak rajta.

A faluban a hívek nem ismerik a templomtervező Lamping József nevét. Azt viszont érzik és tudják, hogy különleges érték birtokában vannak. Kezdeményezésre a templom műemléki értéként való nyilvántartásba vétele folyamatban van, ezáltal megvalósulna a Somogy Természetvédelmi Szervezet által megfogalmazott cél: a táj, az ember, a természet és az épített értékek összekapcsolása. Az idelátogató turisták, természetjárók számára a Hét malom völgye, a horgászto, az őshonos állattartás megtekintése és a madármegfigyelés mellett a templom megtekintése is igazi élményt jelenthet.

Lamping a vidéki építkezések mellett Kaposváron építendő templomra is készített tervpályázatot. A Cukorgyár környékén az 1920-as években megnőtt a lakosság száma, az ott élők templomot szerettek volna építeni. A városi képviselő-testület a Keleti temető régi, már használaton kívüli területét átengedte az építendő templom céljaira.

Neves építészeket, köztük Lamping Józsefet is felkérték a 2000 főt befogadó templom terveinek elkészítésére. Öt budapesti pályázóval szemben Lamping József monumentális terve nyerte el az első díjat. Erről a Hoss József apátplébános aláírásával kiállított levél tanúskodik.⁶⁹ A templom Historia Domusában ez áll: a kaposvári bírálóbizottság a hat pályázó közül a három legjobb közé sorolta a Lamping-tervet. Kladnigg Alajos bizottsági elnök vezetésével úgy döntöttek, hogy „Kauser, Petrovác budapesti és Lamping kaposvári építészek terveit átadják a budapesti szakbizottságnak véleményadás végett”.⁷⁰ A terveket dr. Szőnyi Ottó, az Országos Műemléki Bizottság előadója véleményezte, ám ő egyiket sem találta alkalmasnak a megépítésre. Ezt követően Petrovác Gyula budapesti építész kérték fel, hogy az eredeti Regnum Marianum templomterve helyett készítsen egy új tervet.⁷¹

A neoromán jellegű templom két év alatt épült fel. Közben a háborúban elesett

hősöknek is maradandó emléket kívántak állítani. A város és magánszemélyek sora tették meg felajánlásukat arra, hogy az ő tiszteletükre és emlékükre üvegablakot készítsenek. A 38 üvegfestmény elkészítését az Országos Üvegfestészeti Intézet vezetője, Johann Hugó vállalta kedvező ajánlatával. A templom falát Lamping egykori pécsi iskolatársa és barátja, Gebauer Ernő freskói díszítik.

Somogyszob történetében is felbukkan Lamping József neve. Jankovich Tihamér plébános írta meg 1936-ban a község történetét, amely a *Veszprémi egyházmegye múltjából*⁷² című sorozatban jelent meg. A község Árpád- és Anjou-kori temploma a török időkben elpusztult, a régi rom helyén 1779–1781 között az esztergomi főkapitánlan épített újabbat barokk stílusban.⁷³ Az 1920-as években a művelt, agilis Jankovich plébános áldozatkészsége folytán és a hívek adományából megvalósult a templom hiányos berendezésének pótlása. 1922-ben a kegyúr anyagi támogatásával kifestette, majd gyűjtést indított a harangok beszerzéséhez. 1926-ban Faludi Imre kaposvári mesterrel dorogi márványból főoltárt faragtatott.⁷⁴ A lakosság számának növekedése a templom bővítését is szükségessé tette. Rott Nándor engedélyezte a gyűjtést, és nem zárkózott el előle a község kegyura sem. A bővítési tervek elkészítésére Lamping Józsefet kérték fel. A tervekben szerepelt a sekrestyéhez hasonló méretű oratórium megépítése, a templom hajójának meghosszabbítása s elé torony építése. Ezekkel a megoldásokkal Lamping arányosabb térelosztást szándékozott elérni. A templom bővítése az 1930-as évek végén valósult meg. Ez volt Lamping József egyik utolsó munkája. A Szentháromság-templom helyi védelem alatt áll, 2007-ben, majd 2016-ban újították fel.

Kaposvártól 20 kilométerre, a Zselic erdős dombvidékén, a Surján-patak völgyében fekszik a 220 lelket számláló Hajmás falu. Az 1700-as években ide betelepített svábok külön településrészen laktak, amelyet Németfalunak neveztek. A búcsút is eltérő időpontban tartották. A Magyarfaluban lakó magyaroktól egy kis patak és a közelben álló harangtorony választotta el a településrészt.

A katolikus svábok és magyarok sokáig az iskolában tartották istentiszteletüket. A bőszenfai plébános, Arany Imre a már meglévő harangtoronyhoz Lamping Józseffel terveztetett egy bensőséges kis templomot Nagyboldogasszony tiszteletére. Megépítésében aktívan közreműködtek a falu és a környező vidék lakói. Az építést Arany Imre plébános irányította, aki 1924–1940 között Bőszenfán szolgált,⁷⁵ és filiaként ellátta a hajmási templomot is. Az építkezés befejezését Festetics Kristóf földbirtokos és Horváth József kisgazda anyagi áldozata mellett a falubeliek adományai tették lehetővé. Az istenháza 1938 augusztusában készült el, a kaposvári Szent István-emlékkúttal egy időben.

A Nagyboldogasszonyról elnevezett templom szentelési ünnepségéről így tudósított a korabeli újság: „...messze vidék legszebb, legstílusosabb Istenháza az új templom.”⁷⁶ Barcsay Ákos, az akkori főispán azzal jutalmazta meg a község lelkes lakosait, hogy megjelent a templomszentelésen.⁷⁷ A templom átadására távoli falvakból is érkeztek imádkozni, mert a keresztény hagyományok szerint az új templomban előterjesztett kérést az Úr meghallgatja.⁷⁸

A bejárat felett az ismert hármás íves kisablak, mint Lamping-jegy jelenik meg, amely a székeley templomokon is megfigyelhető. A kapu két oldalát pilaszterek díszítik. Szentélye a boltozás révén művészi hangsúlyt kapott, díszítő motívum is volt egyben. A szentély színes üveglablakán az a jelenet látható, amikor Jézus Mária fejére helyezi a koronát. A fedélszéket Máté János, a zselici falvak ács mestere készítette.⁷⁹

Az építész utolsó épületei között szerepel a hajmási templom. Ezekben az években már eluralkodott rajta a háborúban szerzett betegsége, s a következő évben eltávozott az élők sorából. Első önálló tervezése a bőszenfai templom volt 1902-ben, utolsó műve, a jelen ismert dokumentumai alapján, a hajmási templom. Életművét Isten dicsőségére emelt épület nyitotta meg és zárta le. A kettő között eltelt harminchat év alatt kiteljesedett tudása, és az építőművészet mesterévé vált. Tervei nyomán ég és föld kapcsolata jött létre, illetve valósult meg templomainak esztétikája által. Az egykori plébános, a hívők, valamint az építész közös munkájának gyümölcseként megvalósult templomok pedig ma is kommunikálnak velünk. „Szemünk úgy pihen meg [...] egy falusi templom sziluettjén, mintha fák zöldjénél mélyebb zöldbe, folyóknál ősi nyugalomra pillantana” (Pilinszky János).

Jegyzetek

- ¹ A Mecsek és a Tolna-Baranyai Dombvidék kistájai a Tolnai Hegyhát és a Baranyai Hegyhát. A Tolnai Hegyhát nyugatról a Kapos, északról és keletről a Sió, délről a Völgység határolja.
- ² Foerk Ernő (1868–1934): építész, a budapesti Felső Építőipari Iskolában az építészeti alaktan tanára volt.
- ³ PPL, Tanf., 108/1890.
- ⁴ Horváth Gyula: *Az almamelléki templom leírása*. Kézirat, 1958. A Lamping család tulajdona.
- ⁵ A barokk jellemző szerkezete. Olyan függőleges síkokkal metszett félgömb, ahol a síkok szélső találkozási pontjai a gömb vízszintes alapkörére ülnek.
- ⁶ Horváth Gyula: *Az almamelléki templom leírása*, i. m.
- ⁷ Uo.
- ⁸ A templomépítkezés kegyura Biedermann Rudolf volt.
- ⁹ PPL, Tanf., 108/1890.
- ¹⁰ Szűcs Endre: *Megfestett fény. Díszüveges munkák a történelmi Magyarország építészetében 1945-ig*. Budapest, Geobook, 2005, 102.
- ¹¹ *Emberformálás Sásdon 1796–1996. A sásdi plébánia és iskolakörzet története*. Szerk. Füzes Miklós. Sásd, Önkormányzat, 1996, 144.
- ¹² Uo., 128.
- ¹³ Uo., 146–147.
- ¹⁴ Lakosságának száma 522 fő (2015-ös adat).
- ¹⁵ Tolnai gróf Festetics Pál (1841–1924) hitbizományi birtokos, belső titkos tanácsos, császári és királyi kamarás, főkamarmester. 1882-től, apja halálától ő igazgatta a Festetics-birtokokat, s ez időtől többnyire gazdaságával foglalkozott.
- ¹⁶ Csánki Dezső: *Somogy vármegye*. Budapest, Országos Monográfiai Társaság, 1914, 53.
- ¹⁷ Pfeiffer János: *A Veszprémi Egyházmegye történeti névtára 1630–1950. Püspökei, kanonokjai, papjai*. München, Görres Gesellschaft, 1987, 389.
- ¹⁸ Részlet a bőszenfai templom bejáratánál található leírásból.

- ¹⁹ Waller Miklósné Májér Márta közlése (Böszénfa).
- ²⁰ Farkas György plébános által írt levél 1902-ből. A Lamping család tulajdonában.
- ²¹ Lamping Tamás közlése.
- ²² Feltehetően Festetics Lajos közvetítése révén a Szerdahelyi család rendelte a Szent Lukács tiszteletű régi temetőkápolnája számára. A képet a Festetics család által 1810-ben épített gálosfai templomban helyezték el. A festménnyel kapcsolatban felmerült, hogy Dorfmeister a főalak arcvonásaiban a saját arcképét festette meg (*Dorfmeister István emlékkiállítás*. Katalógus. Zalaegerszeg, 1997).
- ²³ PPL, Egyházkormányzati iratok, 385/1907.
- ²⁴ MNL BaML. IV. 420.b Hegyháti járás főszolgabírójának közigazgatási iratai 18108 /1904.
- ²⁵ Róth Miksa hagyatékában megtalálható a Lamping József által készített üvegterv. Lásd az „Én műhelyemből” című fejezetet.
- ²⁶ Kohner Mihály gödrei lakos közlése, aki gyerekkorában hallotta ezt a történetet. A falu életében fontos mozzanat lehetett, mert szájról szájra hagyományozódott tovább.
- ²⁷ PPL, Egyházkormányzati iratok, 385/1907.
- ²⁸ Uo.
- ²⁹ Lakosságának száma: 240 (2015-ös adat).
- ³⁰ Krähling János: *Evangélikus templomok a mai Magyarországon*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004, 133.
- ³¹ Uo.
- ³² Dercsényi Balázs: *Evangélikus templomok Magyarországon*. Budapest, Hegyi & Társa, 1992, 11.
- ³³ Krähling János: *A Dél-Dunántúl evangélikus templomépítészete*. In *A műemlékvédelem elméleti és gyakorlati kérdései*. Tusnád, 1997, 41.
- ³⁴ „A 19. században újraértékelt középkori építészet vonatkozásait 16 pontban rögzítette. A karzatos protestáns típus helyett a középkor tornyos, hosszaház, szentélyes templomtípusát és belső elrendezését jelölte meg kizárólagos mintának az építészek számára.” Simon Viktória: *A kortárs evangélikus építészeti sajátosságai*. Doktori értekezés. Budapest, 2009, 8.
- ³⁵ Sándy Gyula (1868–1953): építészmérnök, műegyetemi tanár, neves templomépítő. Építészeti és tanári tevékenysége fontos és gazdag fejezete a századforduló magyar építészettörténetének.
- ³⁶ Dercsényi Balázs: *Evangélikus templomok Magyarországon*. Budapest, Hegyi & Társa, 1992, 40.
- ³⁷ Országos Tudományos Kutatási Alap.
- ³⁸ Krähling János: *Evangélikus templomok a mai Magyarországon*, i. m., 17.
- ³⁹ Uo., 133.
- ⁴⁰ MNL, SML, IV. 416. 3293/1913.
- ⁴¹ Hoss József: *A kaposvári plébánia története*. Veszprém, 1948, 82.
- ⁴² 1950 óta: Lad.
- ⁴³ vel.i.1.44.a.4320/1921
- ⁴⁴ Lad lakossága 572 fő (2015-ös adat).
- ⁴⁵ *Emlékkönyv főtiszteletű... Antal Géza dunántúli református püspök... egyházlátogatásáról*. Pápa, 1929, 91.
- ⁴⁶ Cs. F.: *Püspöklátogatás templomavatási ünnepel Somogyjádón*. Dunántúli Protestáns Lap, 1926. május 16., 93.
- ⁴⁷ Lamping Tamás közlése. A levél az idők során elveszett.
- ⁴⁸ 1908-tól a falu neve: Somogyfajsz, lakosainak száma: 555 (2015-ös adat).
- ⁴⁹ Vas Ernő: *Somogyfajsz*. Csíkszereda, Státus Kiadó, 2008, 35.
- ⁵⁰ Kiss Gyula: *Adatok a somogyfajsi plébánia történetéhez*. Veszprémi Hírlap, 1906. július 1., 6.
- ⁵¹ Kund Gusztáv, gyengeelméjűsége miatt, gondnokság alatt állt.
- ⁵² A grafikát a Lamping család bekeretezve őrizte.

⁵³ vél.I.1.44. a. 445/1925.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ vél. I.1.44. a. 4708/1925.

⁵⁶ [Képes beszámoló.] Lásd: Tolnai Világlapja, 1925. 49. sz., 13.

⁵⁷ Berkenyés plébános által kiállított bizonyítvány, 1926. március 6. A Lamping család tulajdonában.

⁵⁸ A Kund Gusztáv-féle hitbizományi uradalom és Lamping József megállapodása, 1923. május 10. A levél a Lamping család tulajdona.

⁵⁹ Somogyi Újság, 1926. február 4., 2.

⁶⁰ vél. I.1.44. a. 1926/1608.

⁶¹ *A keresztény művészet lexikona*. Szerkesztette Jutta Seibert a Herder Verlag lexikonszerkesztőségének közreműködésével. Budapest, Corvina, 1986, 276.

⁶² Vas Ernő: *Somogyfajsz*, i. m., 111.

⁶³ A ferences házfőnöknő a templom helyett kápolnát építtetett a kastély kertjében, ahová a festmény túl nagyra bizonyult.

⁶⁴ Az eredeti festett rajz a Lamping család tulajdona.

⁶⁵ vél. I.1.44. a. 445/1925.

⁶⁶ Fényi Tibor, a Róth Miksa Emlékház igazgatójának közlése.

⁶⁷ A levél a Lamping család tulajdona.

⁶⁸ B. Zs.: *Somogyfajsz nem adja fel*. Somogyi Hírlap, 1991. július 30., 4.

⁶⁹ A levél a Lamping család birtokában.

⁷⁰ *In nomine domini, anno 1924–1927*. Kézirat, 10.

⁷¹ Uo.

⁷² A sorozat 1933-ban indult, első 13 kötetét Pfeiffer János püspöki levéltáros szerkesztette. Kötetek a püspökök életével, az egyházmegye területén fekvő intézmények történetének bemutatásával és egyházmegyei források közzétételével foglalkoznak.

⁷³ Jankovich Tihamér: *Somogyszob*. Veszprém, Egyházm. ny., 1926, 25.

⁷⁴ Pfeiffer János: *A Veszprémi Egyházmegye történeti névtára 1630–1950*, i. m., 552.

⁷⁵ Uo., 240.

⁷⁶ Somogyi Újság, 1938. augusztus 18., 3.

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ Somogyi Néplap, 1985. október 26., 5.